क्षतः सन्निबोध मे। तच्छ्रुत्वा नैष्ठिकीं बुद्धिं विन्देथाः कर्म्मनिश्चयम्। तारारूपाणि सर्वाणि यत्रैतद्दन्द्रमण्डलम्। यत्र विभ्राजते लोके स्वभासा सूर्य्यमण्डलम्। स्थानान्येतानि जानीहि जनानां पुण्यकर्म्मणाम्। कर्म्मक्षयाच्च ते सर्वे च्यवन्ते वै पुनः पुनः। तत्रापि च विशेषोऽस्ति दिवि नीचोच्चमध्यमः। न च तत्रापि सन्तोषो दृष्ट्वा दीप्ततरां श्रियम्। इत्येता गतयः सर्वाः पृथक् ते समुदीरिताः। उपपत्तिन्तु वक्ष्यामि गर्भस्याहमतः परम्। तथा तन्मे निगदतः शृणुष्वावहितो द्विज!"।

११अज्ञाने च "क्षरं त्वविद्या च कूटस्तु विद्या" श्वेताश्व० उ०। १२परमेश्वरे "सदसत्क्षरमक्षरम्" विष्णुस०। "सर्वं खल्विदं ब्रह्मेति" श्रुतेस्तस्य सर्वभूतमयत्वाच्च त्वम्। "कार्य्यकारणरूपं तु नश्वरं क्षरमुच्यते" इत्युक्तयोः १३कार्य्यकारणयोः।

क्षरे(र)ज त्रि०क्षरे जायते जन-ड वा सप्तम्या लुक्। मेघजाते

क्षरण न० क्षर-भावे ल्युट्। १स्रवणे २मोचने च "क्षरणात् क्षणनाद्वा क्षारः" सुश्रुतः "अङ्गुलीक्षरणसन्नविर्त्तकः। कर्त्तरि ल्यु। ३क्षरणशीले त्रि०।

क्षरिन् पु० क्षर-इनि। १वर्षाकाले हेमच०। २क्षरणयुक्ते त्रि० स्त्रियां ङीप्।

क्षल शोधने वा चु० उभ०पक्षे भा० पर० सक० सेट्। क्षालयति ते क्षलति अचिक्षलत् त अक्षालीत्। क्षालयाम् बभूव आस चकार चक्रे चक्षाल। उच्चलः० क्षलः क्षालः। "ऋते रवेः क्षालयितुं क्षमेत कः" माघः। "क्षालितमपि हृदयं मलिनं शोकोर्म्मिभिः क्रियते" प्रबो०। "क्षालयन्नपि दृक्षाङ्गुलिदीपेनो निकलति" हितो०। भ्वादिस्तु क्षाले क्षयने कवि० इति भेदः। प्राद्युपर्ग पूर्व्वस्तत्तदुपसर्गद्योत्यार्थयुक्तशोधने। "गात्राणि वाससी चैव प्रक्षाल्य सलिलेन सा" भा० वि० १७अ०। "सुखं प्रक्षालयेत्ततः" स्मृतिः।

क्षव पु०क्षु-भावादौ अप्। १क्षुते (हाँचि) २राजिकायां (राइसर्षा)। अमरः। ३कासे शब्दरत्ना०।

क्षवक पु० क्षु-करणे अप् संज्ञायां क। १राजिकायाम् २अपामार्गे ३भूताकाशे च राजनि०। [भावप्र०।

क्षवकृत् पु० क्षवं करोति कृ-क्विप्। क्षुपभेदे (किकनी)

क्षवथु पु० क्षु-अथुच्। १क्षुते (हाँचि)। २कासे च मेदि०। क्षुतलक्षणं सुश्रुते उक्तं "घ्राणाश्रिते मर्म्मणि संप्रदुष्टे यस्यानिलोनासिकया निरेति। कफानुयातो बहुशः सशब्दं स रोगमाहुः क्षवथुं विधिज्ञाः"। "उद्घाततोयः क्षवथुर्निरेति" सुश्रुतः। क्षतजशब्दे २३५६ पृ० उदा०

क्षवपत्रा स्त्री क्षवः क्षुतहेतुः पत्रं यस्याः। द्रोणपुष्प्याम् राजनि०तत्प्राघ्राणे हि क्षुतं जायते। क्षरपत्रेति वा पाठः।

क्षविका स्त्री क्षवः क्षुतं साध्यतयाऽस्यस्य ठन्। वृहतीभेदे राजनि०।

क्षात्र न० क्षत्रस्य कर्म्म भावो वा-अण्। "शौर्य्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनम्। दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म्म स्वभावजम्" गीतोक्ते १क्षत्रियकर्म्मणि। तस्येदमण्। २तत्सम्बन्धिनि त्रि० "आत्मकर्म्मक्षमं देहं क्षात्रोधर्म्मइवाश्रितः" रघुः।

क्षत्रणां समूहः अण्। ३तत्समूहे न० "शतं क्षात्रसंग्रहीतानाम् पुत्राः" शत० ब्रा० १३,४,२,५, "क्षत्तारः कोषाध्यक्षाः तेषां समूहः क्षात्रम्" भा०।

क्षात्रि त्रि० क्षत्रस्यायं जातिभिन्न इञ्। क्षत्रसम्बन्धिनि जातौ तु क्षत्रिय इत्येव।

क्षान्त त्रि० क्षम-कर्त्तरि क्त। १सहिष्णौ केवलक्रीडनेऽपि सामर्थ्ये सति तत्प्रतीकारपराङ्मुखे। कर्म्मणि क्त। २सोढे। ३निर्वैरो निर्वृतिः क्षान्तो निर्म्न्युः क्षतिरेव च। विवसो मातृवर्त्ती च व्याधाः परमधार्म्मिकाः" हरिव० २१अ० उक्ते सप्तव्याधमध्ये ३व्याधभेदे। ते च गुरोर्गोहरणात् क्रमेण मृगचक्रवाकादियोनिमाप्ताः तत्रैव तत्कथा। क्षान्ताशब्दे परे प्रिया० कर्म्मधारये न पुंवत्। परमाक्षान्ता। उत्करा० चतुरर्थ्यां छ। क्षान्तीय तद्भिन्नार्हादौ त्रि०। ४ऋषिभेदे पु०। क्षान्तस्य गोत्रापत्यम् अश्वा० फञ्। क्षान्तायन तदृषिगोत्रापत्ये पुंस्त्री०

क्षान्ति स्त्री क्षम-भावे क्तिन्। क्षमायाम् सामर्थ्ये सत्यपि अपकारिणोऽप्यपकाराचिकीर्षायाम्। "क्षान्त्या शुध्यन्ति विद्वांसः" मनुः। "शमोदमस्तपः शौचं क्षान्तिरार्ज्जवमेव च। ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म्म स्वभावजम्" गीता "शमोदमस्तपः शौचं सन्तोषः क्षान्तिरार्ज्जवम्। ज्ञानं दयाच्युतात्मत्वं सत्यञ्च ब्रह्म लक्षणम्" भाग० ७।११.२२

क्षान्तु पु० क्षम-क्तु वृद्धिश्च। १क्षमाशीले उणादिकोषः २पितरि पु० संज्ञिप्रसा०

क्षाम त्रि० क्षै-कर्त्तरि क्त। १क्षीणे २अल्पे शब्दरत्ना० "क्षामोविवर्णवक्त्रश्च नखैःकिञ्चिच्छिनत्त्यपि"। "क्षामेण मृदुकोष्ठेन मन्दाग्निना" सुश्रुतः "क्षामच्छायं भवनमधुना यद्वियोगेन नूनम्" "मध्ये क्षामा चकितहरिणीप्रेक्षणा निम-